

Раденко С. Ранковић

ВИСОКА ШКОЛА ЗА ФИЛМСКУ ГЛУМУ И РЕЖИЈУ

Кинематографија као нова људска делатност, заснована на техничком проналаску браће Лимијер (Lumière), већ почетком овог века постала је једна од најпопуларнијих облика забаве. Развијајући се кроз своје три основне делатности – производњу, дистрибуцију и приказивање филмова, али и читав низ пратећих делатности, као што су: производња технике, издавање књига и часописа, успела је да убрзо уђе и у свет уметности и културе сваког народа. Једна од тих пратећих делатности је и школовање кадрова за потребе кинематографије.

У традицији југословенске/српске кинематографије, дугој преко сто година, и школовање кадрова има своје место. Још за време Првог светског рата, у Солуну, реорганизацијом Српске војске оформљено је, 1916. године, Филмско одељење, које је организовало курс за кинооператере. Између два светска рата захваљујући филмском искуству стеченом у свету, покушало се, углавном кроз кратке курсеве, са континуираним школовањем кадрова, али без неког већег успеха. Тек пред Други светски рат, 1937. године, при Музичкој академији у Београду основан је позоришни одсек на којем су се школовали будући глумци.

СТВАРАЊЕ ПРЕДУСЛОВА ЗА КОНТИНУИРАНО ШКОЛОВАЊЕ КАДРОВА ЗА КИНЕМАТОГРАФИЈУ

По завршетку Другог светског рата на простору бивше Југославије, с променом друштвено-политичког система и преласком са војне на цивилну управу, а прихватајући праксу из бившег СССР-а, који се тада сматрао важећим узором за све новоформиране социјалистичке државе, створен је централни административни систем управљања. Делатност културе, уметности, образовања и информација

везана је за постојање и деловање Одељења за агитацију и пропаганду, скраћено АГИТПРОП, при ЦК КПЈ. Однос државе и културе у административном периоду спроведена је кроз три фазе:

„Прва траје до 1948. године. То је модел културне политике изграђен пре рата, а прилагођен на нове услове после ослобођења. Он се испољавао у централистичком планирању и финансирању, институционализацији, масовном народном просвећивању и примени теорије социјалистичког реализма и теорије одраза у уметничком стваралаштву.

Након сукоба са ИБ-ом, низ елемената је наговестило нову фазу у културној политици. Први пут се критички одбацује совјетски модел културе... (траје од децембра 1948. до краја 1949. године).

Промене у начину руковођења и финансирања, окретање ка новим уметничким правцима, живој културној сарадњи и размена идеја са светом, и нови однос према културном наслеђу одређује 1951. годину као почетак једне нове културне политике у чијим првим данима полако нестаје и апарат агитације и пропаганде,...”¹

Кинематографија, која пре Другог светског рата није успела да се континуирано развија, тек по његовом завршетку добија на значају као изузетно информативно средство, и изједначава се са традиционалним културним и уметничким делатностима (књижевност, сликарство, позориште, итд.). Оснивање Филмске секције ГШ НОВ и ПО Србије (16. јул 1944.), а затим Државног филмског предузећа (20. новембар 1944.), био је само покушај да се пронађе најбоље организационо решење. Њиховим укидањем и оснивањем Филмског предузећа ДФЈ/ФНРЈ, (3. јула 1945.) створени су предуслови за цивилно организовање кинематографије. Континуиран рад на производњи домаћих филмова, уз увођење нове организације у дистрибуцији и приказивању филмова, као и читавог низа пратећих делатности у кинематографији којих до тада није било, а међу којима је било школовање кадрова, стекло се оснивањем Комитета за кинематографију Владе ФНРЈ (17. јун 1946.).

ОСНИВАЊЕ И ДЕЛАТНОСТ ВИСОКЕ ШКОЛЕ ЗА ФИЛМСКУ ГЛУМУ И РЕЖИЈУ

Поред недостатка филмско-техничких база, филмске технике и траке, великог недостатка у испуњењу Првог петогодишњег плана у области кинематографије, евидентиран је и недостатак стручних кадрова. Због тога је Комитет за кинематографију Владе ФНРЈ за почетак испланирао специјалне курсеве за филмске редитеље, сни-

¹ Љубодраг Димић, *Агитационој култура*, „Рад”, Београд 1988, 272-273

матеље, монтажере и филмске лаборанте при републичким предузећима за производњу филмова. Као посебне курсеве планирали су за оспособљавање руководиоца биоскопа и кинооператере. Основна карактеристика свих ових курсева је да је то само прелазно решење ка претварању у сталне ниже и више стручне школе.²

Кад је школовање кадрова у питању, најважнији догађај је оснивање Високе школе за филмску глуму и режију, а прве податке о томе налазимо у одлуци Комитета за кинематографију Владе ФНРЈ од 30. априла 1947. године:

„ПОСТАВЉА СЕ:

у Школи за филмску глуму и редитеље за хонорарног в.д. директора Школе Афрић Вјекослав, режисер, Авала филм, са месечним хонораром од Дин. 6.000.- /шест хиљада/. Принадлежности по овом решењу теку од 1. маја 1947. а имају се исплаћивати на терет буџета Школе за филмске глумце и редитеље.”³

Само пет дана по постављењу Вјекослава Афрића за директора Школе, Председништво Влада ФНРЈ донело је, 5. маја 1947, одлуку о отварању Високе школе за филмску глуму и режију у Београду. О Школи сазнајемо нешто више из следећег текста:

„У Београду је почетком маја 1947. године почела са радом Школа за филмску глуму и режију, при Комитету за кинематографију Владе ФНРЈ.

У току изградње по новом Петогодишњем плану кинематографија у Југославији добија широк замах. Новоотворена школа има за задатак да оспособи уметничке филмске кадрове за домаћи уметнички филм.

У Школу су примљени ученици и ученице из свих крајева Југославије. Врло строги критеријум примања имао је за циљ да се први домаћи школовани филмски кадрови створе од нарочито обдарених лица. Претходни избор кандидата за филмске глумце и редитеље вршиле су специјално образоване комисије у већим центрима свих народних република. На завршне испите у Београду било је позвано око 100 најбољих кандидата за филмску глуму, од којих је примљено 24, а 50 кандидата за филмску режију, од којих је у школу примљено 11. У оба одсека школе заступљени су и мушкарци и жене.

У току 2 године у школи ће се изучавати 13 предмета и то: историја уметности, историја филма, филмска драматургија са специјалним одељком за филмску режију, друштвене науке, теорија глуме, монтажа, југословенска књижевност, српско-хрватски језик, импостација гласа, историја нове Југославије, руски језик, факултативни језици /енглески, француски, немачки/, ритмичке игре. После првог

² Архив Југославије, Министарство просвете Владе ФНРЈ, фасцикла бр. 50, документ 41-450

³ Исто, документ 41-450

тримесечја одржаће се контролни испит на коме ће се дефинитивно одабрати најспособнији ученици, који ће до краја наставити школовање...”⁴

Принцип Високе школе за филмску глуму и режију био је да даље школовање наставе они кандидати који положи контролни испит, да би се још једном проверили и да се са што већом сигурношћу одлучи за праве кандидате. И тако, су половином јула 1947. године, одржани контролни испити после којих је даље школовање продужило 6 ученика на филмској режији и 14 ученика на филмској глуми.⁵ После овог успешног испита, за септембар 1947. године припремани су следећи пријемни испити.

О резултатима и искуству које је Висока школа за филмску глуму и режију у овом кратком периоду стекла, расправљано је на састанку АГИТПРОП-а ЦК КПЈ од 2. марта 1948.⁶, где је дата препорука да не треба ангажовати професоре из иностранства. Совјетски модел се напушта уз констатацију да је амерички систем добар „*где се све ње функције осамостљају (режија, глума, сценарио)*” и да слушаоци школе треба да гледају све филмове, без обзира да ли их је цензура „*пропустила*”. Што пре је требало приступити изградњи зграде за Високу школу за филмску глуму и режију, али та зграда би била само привремено решење, јер би се касније у ту зграду уселио административни апарат Комитета за кинематографију Владе ФНРЈ. При овој привременој згради требало је изградити салу од 600 места која би била универзална (и за позориште и за биоскоп). У Високу школу за филмску глуму и режију би требало примити до 300 ђака, који би се школовали за сценаристе, редитеље, филмске сниматеље, тонске сниматеље и глумце. Тако је првобитно замишљено да се за филмски сценарио прими 10 кандидата, а онда да се број повећа на 60 због следећег разлога: „*Људи који сврше ту школу могу бити искоришћени и на друге дужности, уколико не би могли бити сценаристи. Они треба због тога да се оспособе за уреднике листова, журнала, за критичаре.*”⁷ За редитеље је предвиђено 20, за сниматеље 20, а за глумце по 50 кандидата за филм и позориште. Школовање тонских сниматеља је замишљено као специјализација инжењера електротехнике. Такође је расправљано и о предметима који ће се изучавати. Осим стручних предмета, „*треба јаче истакнути националну историју, националну културу, економску географију наше земље, привреду. Режијери треба да знају географију, њеног наше земље, рељеф, климу, итд. Све језике у школама треба увести факултативно. У школама треба увести као предмет историју, а из-*

⁴ Црвени билтен, Комитета за кинематографију Владе ФНРЈ, бр. 1

⁵ Исто, бр. 6

⁶ Архив ЦК СКЈ, VIII, II/4-д-9

⁷ Исто.

бацијџи соџијалистички реализам.”⁸ Како је ово веома осетљиво питање, АГИТПРОП ЦК КПЈ се потрудио да одмах одреди и литературу за овај предмет „узетџи Маркса, Енџелса, Писма о књижевностџи од Горкоџ и Плеханова, а може се превестџи и Ојџиџа теорија уметностџи од Павлова”.⁹

Висока школа за филмску глуму и режију суочавала се у раду са многим проблемима. Један од проблема је и даље био недостатак одговарајућих просторија. Иначе, то је остао један од хроничних проблема југословенске кинематографије у административном периоду. Стога се Комитет за кинематографију Владе ФНРЈ, обратио 27. априла 1948, Председништву Владе ФНРЈ с молбом да се откупи или изврши експропријација стамбене куће у Толстојевој улици бр. 13, која је иначе била поред привремене зграде Високе школе за филмску глуму и режију, која је била у броју 15 (данас је то резиденција Амбасаде Краљевине Норвешке).¹⁰ Поменута стамбена кућа која се састојала од осам главних и шест споредних просторија, требало би да послужи као интернат. Председништво Владе ФНРЈ одбило је овај предлог с образложењем да је и онако Висока школа за филмску глуму и режију само привремено смештена у Толстојеву бр. 15.¹¹

За нову школску годину, у јулу 1948. године, Висока школа за филмску глуму и режију расписала је конкурс за већ постојећа два одсека: филмска режија и филмска глума, али и за још два нова одсека: филмски сниматељи и филмски организатори, чиме је напуштен план школовања сценариста и тонских сниматеља. Новина је да за прва два одсека школовање траје три године, а за новостворена два одсека школовање траје годину дана.¹² На конкурс се пријавило око 400 кандидата, а на сва четири одсека примљено је 67 полазника.¹³

У новој школској години снимљени су и први школски филмови:

„Просјак Лука, према приповести Августа Шеное /сценарио Јелашин Синовец/, затим Мати од М. Горког /сценарио М. Самарџић/, а сад се у Истри снима једна од највећих сцена, за који је, према новели Драге Жервеа, Волови долазе, сценарио написао Ф. Шкубоња.”¹⁴

За школовање уметничких кадрова, важно је да је, на предлог Комитета за културу и уметност Владе ФНРЈ, 15. децембра 1948. основана и Академија за позоришну уметност.¹⁵ У прво време

⁸ *Истџо*.

⁹ *Истџо*.

¹⁰ Архив Југославије, Министарство просвете Владе ФНРЈ, фасџикла бр. 50, документ .41-624

¹¹ *Истџо*, документ бр. 41-625

¹² *Црвени билџен*, Комитет за кинематографију Владе ФНРЈ, бр. 28

¹³ *Истџо*, бр. 34

¹⁴ *Истџо*, бр. 38

¹⁵ Службени лист ФНРЈ, бр. 103/48.

Академија за позоришну уметност и Висока школа за филмску глуму и режију нису сарађивале.

Жеље, с једне, и потребе, с друге стране, када је у питању Висока школа за филмску глуму и режију, утицале су на тражење најбољег организационог решења, па је тако Влада ФНРЈ 1949. године донела предлог *Уредбе о уређивању Школе за филмску глуму и режију у Академију за филмску уметност*, вероватно по угледу на Академију за позоришну уметност, али предлог није усвојен. Ипак, следеће, 1950. године, Влада ФНРЈ донеће *Решење о сјајању Школе за филмску режију и глуму у Београду са Академијом за позоришну уметност у Београду*,¹⁶ што ће се задржати до данас.

Потреба континуираног школовања кадрова за југословенску кинематографију, потврђена је оснивањем Високе школе за филмску глуму и режију из које су потекли наши први стручно-уметнички кадрови, филмски глумци и редитељи... Резултат њеног рада је учешће њених ученика у снимању дугометражног играног филма *Барба Жване*, редитеља и директора Школе Вјекослава Афрића, на којем су практично радили ученици I и II године. Тако су постављени темељи континуираног школовања високошколских кадрова за потребе југословенске кинематографије и телевизије, који су касније настављени на Академији за позориште, филм, радио и телевизију, односно Факултету драмских уметности.

Radenko Ranković

HIGH SCHOOL FOR FILM ACTORS AND DIRECTORS

Summary

Cinematograph came to Yugoslavia already in 1896, and went through all its phases, as elsewhere in the world. But only after the World War II, cinematography became an integral part of the national art and culture. On June 17, 1946 the Committee for Cinematography of the FНРY Government (Komitet za kinematografiju vlade FНРJ) was established, and with it the continuity of domestic film production, distribution development and film showing, as well as other pertaining activities were given a new impetus. On May 5, 1947 the Committee for Cinematography proposed, and the FНРY Government decided to found a High School for Film Actors and Directors. Thus Yugoslavia was to be among the first countries in the world where professional training for cinematography was possible. By the beginning of 1950 the High School was attached to the Academy of Theater Arts. Apart from the first School students, great success was their common practical project: film "Barba Žvane". Thus, regular university schooling of Yugoslav film and later TV professionals begun.

---

¹⁶ Службени лист ФНРЈ, бр. 71/50